

**उर्ध्व पेनगंगा प्रकल्प
(ईसापूर धरण)
पेनगंगेच्या पूर नियंत्रणा बाबत संक्षिप्त टिपणी**

उर्ध्व पेनगंगा प्रकल्पांतर्गत पेनगंगा नदिवर ईसापूर ता. पूसद जि. यवतमाळ येथे ईसापूर धरण व कयाधू नदिवर सापळी ता. कळमनुरी जि. हिंगोली येथे सापळी धरण नियोजित आहेत. पैकी ईसापूर धरण द्वार उभारणी सहित सन 1996 मध्ये बांधुन पुर्ण झालेले आहे. कयाधू नदिवरील सापळी धरणाच्या कामास मात्र अद्याप सुरवात झालेली नाही.

ईसापूर धरणाच्या एकुण जल संचय 1279 द.ल.घ.मी. इतका असून यापैकी उपयुक्त जल संचय 964 द.ल.घ.मी. एवढा आहे. सन 1998 पासून ईसापूर धरणात 100 टक्के साठा साठविण्यात येत आहे.

पेनगंगा ही पूर्ववाहिनी नदी असून नदीचा उगम बुलढाणा जिल्हयातील देऊळघाट येथून होतो. नदीच्या उगम स्थानापासून ते ईसापूर धरणा पर्यन्तची लांबी जवळपास 253 किमी. इतकी आहे. ईसापूर धरणाचे पाणलोट क्षेत्र 4650 चौ.किमी. असून यात बुलढाणा, वाशिम, हिंगोली व यवतमाळ या जिल्हयाचा समावेश होतो. नदीच्या पाणलोट क्षेत्राची उत्तर दक्षिण महत्तम रुंदी फक्त 35 कि.मी. इतकी आहे. म्हणजेच ईसापूर धरणाचे पाणलोट क्षेत्र हे चिंचोळया स्वरुपाचे आहे. अशा प्रकारच्या पाणलोट क्षेत्रात सर्वदूर मोठया प्रमाणावर पर्जन्यमान झाल्यास धरणाच्या नजिकच्या भागातील पावसाचे पाणी धरणस्थळी अल्प काळात येते व नंतर दिर्घ कालापर्यन्त धरणात पाणी येणे सुरुच राहते. पुर्व अनुभवावरुन धरणाच्या पाणलोट क्षेत्रात पडणारे पर्जन्यमान व धरणस्थळी खात्रीने येणारा येवा लक्षात घेवून दर पंधरवाडयाला नियंत्रीत करावयाच्या पाणी पातळया निश्चित केलेल्या असतात. धरणाची पाणी पातळी त्या त्या पंधरवाडयात ठरवून दिलेल्या पातळी इतकी राहिल याची खबरदारी घेतली जाते.

वर नमूद केल्या प्रमाणे ईसापूर धरण द्वार उभारणी सहित 1996 मध्ये पुर्ण झालेले असून त्यानंतर पेनगंगा नदीच्या पात्रात आता पर्यन्त सोडण्यात आलेल्या महत्तम विसर्गाची माहिती खालील प्रमाणे आहे.

अ.क्र.	वर्ष	दिनांक	सोडण्यात आलेला विसर्ग घमी/सेकंद
1	2002	01/09/2002	3092
2	2006	06/08/2006 ते 08/08/2006	4554
3	2013	01/08/2013	2957

या कालावधीत पाटबंधारे खात्यातर्फे वेळोवेळी आकाशवाणीवरुन निवेदन देणे , वेळोवेळी बिनतारी संदेश, फॅक्स संदेश व प्रत्यक्षात दुरध्वनी वरुन सर्व संबधीतांना कळविण्यात आलेले असून सर्व प्रशासन यंत्रणा परिणाम कारक राबविले आहेत.

धरणातील अतिरीक्त पाणी विसर्ग नदीपात्रात सोडल्यावर विसर्ग निहाय बाधित होणा-या गावांची माहिती सोबत सादर करण्यात येत आहे. तसेच सोबत धरणाची ठळक वैशिष्टे व नकाशा सोबत सादर करण्यात येत आहे.